

Ole Borre

Opposition mod Palle Svensson

Bedømmelsesudvalget har antaget Palle Svenssons afhandling, *Demokratiets krise?* ud fra denne afhandlings høje standard både hvad angår beherskelse af det teoretiske emne (demokratiteori og teori om det politiske system) og det konkret-historiske emne (1970'ernes politiske situation). Desuden har det været væsentligt for udvalget, at der ligger en høj grad af originalitet og dristighed i at forsøge at kombinere disse to emner til en helhed: at anvende teorien til at udvælge data fra samtidshistorien, og at anvende de historiske data til at teste teorien med. Hvor tit ser man ikke, at en afhandling, der forsøger dette, falder i to nogenlunde uafhængige dele, en teoretisk og en beskrivende.

Doktorgraden er således vel undt og velfortjent. Men netop denne konstruktion medfører, at Palle Svenssons projekt udsætter sig for en del indvendinger. Teoretiske begreber kan operationaliseres på flere måder. Logikken i deres sammenhæng kan fortolkes på flere måder. De operationelle begreber er måske slet ikke målt på den måde, man ønsker det. Hvis de endelig er det, ville problemstillingen egentlig pege i retning af en komparativ-historisk undersøgelse. Men det ville være helt uoverkommeligt. I stedet vælger man så fornuftigvis et case study, Danmark i 1970'erne, men hvad kan man generalisere ud fra dette? Det er disse metodespørgsmål, afhandlingen løber ind i og må søge løst.

Afhandlingens problemstilling

Det er naturligt at tage udgangspunkt i de tre hypoteser, der bærer afhandlingen:

- I. Der var en udbredt kriseopfattelse i den danske offentlige debat i 1970'erne,
- II. Der var imidlertid ingen reel krise for demokratiet, og
- III. Demokratiet er stabilt, fordi det er solidt forankret i den danske befolkning.

Umiddelbart virker de to første hypoteser som bagklogskab, og den tredje kan ifølge sagens natur ikke testes. De to første er historisk-specifikke. De ville være spændende indlæg i krisedebatten, hvis de var fremkommet omkring 1975. Nu, 20 år efter, ved vi allesammen, at demokratiet overlevede. Palle Svensson skriver ganske vist i forordets tredje sætning: „At projektet har været længe undervejs, har dog hverken skadet dets relevans eller aktualitet...“

Hvem skal nu bedømme det? Hvis disse hypoteser skal være *relevante* og *aktuelle*, synes det at forudsætte, at situationen meget vel kunne tænkes at komme igen, og at vi næste gang bør handle anderledes, dvs. lade være med at hidse os op og tale om krise.

Denne sætning fra forordet bliver dermed symptomatisk for en holdning som også førsteopponenten var inde på. Palle Svensson mener, at politikerne og journalisterne, måske også nogle af samfundsforskerne, bruger ordene for løst, og det burde de lade være med. Palle Svensson føres altså til at være pædagog og tildele den politologiske forskning en opdragende rolle. Man kunne kontrastere denne holdning mod en empirisk holdning og spørge: *hvorfor* taler disse personer om krise, når der ikke *er* nogen krise? Dette er Palle Svensson kun inde på i den for-

bindelse, at når et parti går tilbage, mener dets talsmænd som regel, at demokratiet er i fare. Eftersom der i 1973 var fem gamle partier, der allesammen gik tilbage, ville der altså ikke være noget mærkeligt i, at mange talte om en krise for demokratiet. Spørgsmålet kunne nu søges besvaret med, at krisediskursen blev brugt strategisk, som en anledning til at gribe ind med de rastiske forholdsregler. Det er der ingen tvivl om, at Hartling gjorde allerede fra sin åbningstale til Folketinget 19. december 1973 (citeret side 20). „Denne regering tiltræder på et tidspunkt, da Danmark befinder sig i en krise.“

Man kan vel ikke sige, at dette var „forkert“, for måske var det nødvendigt at tale om krise for at få befolkningen til at acceptere indgrebene. I så fald har krisediskursen altså haft en positiv funktion for det danske politiske system. Man kunne endda hævde, at hvis der ikke var blevet råbt op om en krise, så var der kommet en krise.

Set på denne baggrund rummer de to første hypoteser ikke den modsætning, afhandlingen postulerer. Snarere kunne man tænke sig at indsætte et „derfor“ mellem Hypotese I og II: Den offentlige debat blev gjort opmærksom på krisen, derfor blev krisen ikke reel. Mere generelt empirisk, og derfor også mere relevant for en fremtidig situation, kunne Hypotese I være omformet som følger: De gamle partier vil reagere på et valgnederlag ved at søge at fremkalde en krisestemning; og Hypotese II kunne lyde: En krisestemning vil medføre, at forholdsregler kan sættes i kraft og derved tendere at blive selvformægtende.

Men i Palle Svenssons formulering er krisepfattelsen altså hverken en afhængig eller uafhængig variabel. Den er en variabel, slet og ret. Men derfor er den jo

alligevel underkastet de almindelige regler for variable: Hvordan er den defineret og afgrænset fra andre variable, hvordan kan den gøres operationel og måles med en vis validitet og reliabilitet, og hvilke værdier kan den antage - dvs. hvornår kan krisepfattelsen siges at være „udbredt“?

Hvad angår konstateringen af krisepfattelsen, er det slående, at debatten egentlig ikke taler ret meget om en krise for demokratiet, men snarere om en oliekrise, en krise for beskæftigelsen, for Folketingets funktionsdygtighed, eller for kapitalismen (det sidste blev fremhævet på venstrefløjen). Jeg er refereret (p. 16) for at tale om en krisetilstand for landets politik (men ikke det danske demokrati). Vi kan dog blive enige om, at der tales en hel del om en økonomisk og politisk krise i 1970'erne. Men er det egentlig ikke berettiget, når vi ser på indikatorerne: en voldsomt stigende arbejdsløshed i 1974, en kraftig inflation, en række dramatiske forlig, en smal regering, opgivelse af princippet om regeringer med fast støtte i Folketinget? Hvad ville Palle Svensson egentlig selv kalde denne tilstand?

Nu til hvad det vil sige, at en krisepfattelse er „udbredt“. Det må der vel være et kriterium for? Det havde været lettere at omforme den til noget relativt: krisepfattelsen var mere udbredt i 1970'erne end i 1960'erne eller 1980'erne. Hermed kommer vi ind på periodeafgrænsningen. Særlig fristende må det have været at tage første halvdel af 1980'erne med, indtil opsvinget sætter ind omkring 1984. Så havde vi kunnet betragte en komplet økonomisk konjunkturbevægelse fra dengang, vi skulle „gøre gode tider bedre“ til dengang, det igen gik „ufattelig godt“; det kunne være blevet en afhandling om politiske reaktioner på økonomiske opsving og kriser. Har det ikke fristet Palle Svensson?

Krisebegrebet

Hypotese II siger, at der ikke var nogen reel krise for det danske demokrati. Her skal Palle Svensson derfor til at opstille en definition af demokrati og krise. Han ønsker (p. 23) at anlægge en bredere definition af demokrati end den i debatten anvendte, hvor demokrati jo nærmest defineres som de gamle partiers trivsel. Til gengæld ønsker han en smallere definition af krise end den i debatten anvendte, hvor udtrykket krise jo anvendes om alle mulige negative udviklingstræk. Her kommer således teorien ind i billedet; vi er i kapitlerne 2-5.

Første led i indkredsningen af krisebegrebet består i at sondre mellem krise, stabilitet og sammenbrud i kapitel 2. Det munder ud et diagram (p. 43) over modellen. Her optræder alle tre begreber - stabilitet oven i købet i to former, latent og manifest stabilitet. Ud fra modellens relationer er kriser noget, der kun optræder, når styreformen er udsat for trusler, også kaldet udfordringer. Hvis styreformen ikke ændres tvangsmæssigt som følge af disse trusler, kaldes den stabil. Hvis den ændres på nogle punkter, er den ustabil og gennemgår en transformation. Hvis den ændres på alle punkter, siges den at være brudt sammen. Endelig (højre side af diagrammet), hvis styreformen ikke er udsat for trusler, ved vi ikke om den er stabil eller ustabil.

Det er en god første afklaring, men det efterlader nogle definitionsspørgsmål: (1) Hvad er en styreform? (2) Hvad er en tvangsmæssig ændring? (3) Hvad er trusler? Det første spørgsmål afklares i kapitel 3 og svaret sammenfattes i figur 3.1 (p. 70). Men spørgsmål 2 og 3 bliver aldrig afklaret. Det fremgår (p. 71), at der skal mere end kritik og diskussion til. Der skal også fremsættes krav. Men det er

heller ikke nok. Kravene skal indeholde en trussel. Og hvad vil det sige? At de (1) er stærke og uomgængelige og (2) at de går ud på at for eksempel begrænse Folketingets autoritet eller ændre forholdstalsvalgmåden. Vi kan vel gå ud fra at kravene om en grundlovsændring i 1953 ikke var udtryk for nogen krise for folkestyret, fordi de ikke var „uomgængelige“ og heller ikke indskrænkede Folketingets autoritet, tværtimod. Men hvornår er sådanne krav „stærke“? Venstrefløjen ønsker at afskaffe monarkiet, Fremskridtspartiet ønsker at styrke det, ligesom Johannes Sløk. Men det må vel alt sammen være ønsker, ikke krav, og i hvert fald ikke *stærke* krav. De skaber altså ikke nogen krise. Derimod nævner Palle Svensson i kapitel 11 (sammenfattet p. 285), at kravet om at skærpe spærrereglen eventuelt kunne kaldes en trussel mod det danske demokrati, og altså en krise. Det tyder på et noget specielt krisebegreb. Det skete i 1970'erne i mangfoldige tilfælde, at store menneskemængder strejkede, bojkottede, blokerede, besatte - ikke for at ændre styreformen, men for at presse Folketinget til noget det ellers ikke ville have gjort. Men ved disse aktioner blev der ikke fremsat krav om ændringer i styreformen. De tæller derfor ikke med som en krise for demokratiet, selv om det repræsentative princip i realiteten blev udfordret. Man kunne indvende mod Svenssons definition, at folk, der ønsker at undergrave demokratiet, næppe vil gå så uelegant til værks, at de vil opfordre til brud på grundloven eller lignende. Snarere vil de foreslå større beføjelser til politiet, indskrænkninger i ytringsfriheden af hensyn til landets sikkerhed, diskrimination, „berufsverbot“ eller lignende.

At definere en krise ud fra krav om ændringer i styreformen er en enkel og original idé, som Svensson når frem til efter

de tre første kapitler i sin afhandling. Men der mangler stadig meget i den nærmere udformning af denne idé. Efter min mening bør man også indbefatte krav, der ikke udtrykkelig går ud på at ændre styreform, men som, hvis de efterkommes, ville medføre indskrænkninger i vælgerne eller Folketingets rettigheder. Modsat findes der også krav, der udtrykkelig går ud på at ændre det repræsentative demokratis funktion, men som ikke udgør seriøse trusler mod styreform og derfor ikke bør medtages som krisetegn. Det gælder krav om decentralisering og om flere folkeafstemninger. Det er ofte krav, som fremsættes af folk på fløjene, som her øjner en mulighed for at komme igen med en politik, der for tiden ikke har flertal på Christiansborg. Det ser man eksempelvis på i afhandlingens kapitel 11 under overskriften *Feedback*, for eksempel tabel 11.2, p. 267. Noget lignende ser man i Norge, hvor det er EU modstanderne, der vil have flere folkeafstemninger (jf. Ola Listhaug, *Citizens, Parties and Norwegian Electoral Politics 1957-1985*, 1989, Chap. 5).

Krise- og trusselsbegrebet savner endnu meget i at blive præciseret i overensstemmelse med empiriske og historiske studier. Vi mangler kriterier for, hvor alvorlig en krise reelt er for folkestyret, når dette ikke skal bedømmes udelukkende ud fra politisk retorik eller populistiske holdninger. Dette kunne se ud til at være et stort problem, for når Hypotese II og III skal diskuteres, bliver der brug for krisebegrebet. Men her slår Palle Svenssons afhandling ind på et andet spor med den krisemodel, der udvikles i kapitel 4 og 5.

Den Eastonske Model

Kapitel 4 er en kritik af de nyliberale og nymarxistiske teorier om demokratiets

begrænsede levetid (overload, un-governability, delegitimization, osv.). Disse teorier så dagens lys i 1970'erne foranlediget af problemer med inflation, oliekrise, offentlige budgetunderskud og skatteprotester, hvor som bekendt også det danske 1973-valg og Fremskridtspartiet tiltrak sig international opmærksomhed. Set i bakspejlet overlevede de vestlige demokratier jo allesammen (med et vist forbehold for Italien) problemet med, at systemets output-effektivitet ikke kunne holde trit med forventningerne fra input-siden. Hvorfor og hvordan gjorde de det? Palle Svensson foregriber her analysen i kapitel 5, idet han argumenterer for, at disse teorier antog, at tilslutningen til demokratiet afhang af systemets effektivitet, at den var, hvad Easton kalder *specific* tilslutning. Teoriene tog ikke hensyn til den diffuse tilslutning, der kendetegner modne demokratier. Den anden oliekrise i 1979-80 styrtede regeringer i en række lande, men ikke de demokratier, der havde valgt dem.

Hvis vi ser tilbage på Hypotese I, gælder det altså, at ikke bare den danske offentlige debat har været underlødige. Det har endnu mere de nævnte teoretikere og deres tilhængere rundt omkring i tænketankene og på institutterne for politisk videnskab. Ja, den danske offentlige debat satte faktisk ikke i så høj grad spørgsmålstegn ved selve demokratiet, som teoretikerne gjorde!

Det nye og snævrere krisebegreb udvikles i kapitel 5 i form af en diskussion af David Eastons velkendte model af det politiske system. Kapitlet indeholder en meget kyndig gennemgang og revision af denne model, der, selv om den har tjent til at introducere systembegrebet og nogle politologiske grundbegreber til adskillige generationer af statskundskabsstuderende igennem snart en menneskealder, sjældent

har dannet udgangspunkt for egentlige empiriske analyser. Det er der vægtige grunde til. Eastons model med dens analytiske sondringer er ofte vanskelige at applicere på et givet empirisk materiale. Den forsøger at rumme ethvert politisk system, ikke blot et demokratisk system. Den differentierer ikke mellem politiske institutioner eller funktioner, tager ikke hensyn til strukturer i systemets omgivelser, og rummer ikke noget tids- eller udviklingsperspektiv; den synes kort sagt at springe henover alt, hvad politologien har fundet det vigtigt at beskæftige sig med i de senere årtier. Det er derfor en dristig teoretisk-metodisk satsning at gøre den til hovedhjørnestenen i en analyse af den art, Palle Svensson gennemfører. Men ved at gå tilbage til denne klassiske model opnår han dels at tilvejebringe en referenceramme for den efterfølgende empiriske analyse af survey-data og dels at underbygge sin påstand om det danske politiske systems grundlæggende demokratiske basis og selvkorrigerende karakter.

Det grundlæggende teoretiske ræsonnement er enkelt. Ideelt set er der overensstemmelse mellem systemets „demand input“ og dets „policy output“, mellem opinionen og den førte politik. Det politiske system opfylder stort set befolkningens mål og forventninger, og befolkningen lønner systemet med tilslutning: ydre tilslutning som for eksempel skattebetaling og deltagelse, samt indre tilslutning i form af positive holdninger til systemet. Hvis balancen forskydes således, at demands overstiger policy outputs, falder tilslutningen. Denne forskydning kan tage form af opskruede forventninger, dvs. demand overload, eller faldende policy output for eksempel under en økonomisk krise. En sådan krise vil derfor, alt andet lige, slå igennem også som en politisk krise, eller hvad Easton kalder *stress*.

Der er flere måder systemet kan reagere på over for stress. Ud over at det politiske system kan acceptere den faldende tilslutning og måske erkende, at der er opgaver, det ikke kan løse, omtaler Palle Svensson (p. 102), at krav om systemændringer kan cirkulere inden for systemet selv, Eastons *withinputs*. Om ubalancen mellem demands og policies giver sig udslag i nye typer af krav, såsom *withinputs*, eller i faldende support, er en sondring der leder tanken hen på Hirschmanns sondring mellem voice og exit. Det siges også (p. 103), at *withinputs* snarere end faldende deltagelse er en typisk reaktion fra den politiske elite. Men spørgsmålet er stadig, hvordan vi ud fra Easton skal rubricere en bevægelse eller folkestemning, som den der opstod i 1973. 1973-valget var jo ikke just præget af faldende tilslutning, eftersom valgdeltagelsen var rekordhøj.

Specifik og diffus tilslutning

Det teoretiske svar, Easton-modellen tilbyder, består i sondringen mellem specifik og diffus support, som for Palle Svensson bliver meget afgørende for, om man kan tale om folkestyrets krise. Palle Svensson mener, at hele dette ræsonnement om overensstemmelse mellem demands, policies og support kun gælder for specific support og kun rammer regeringen. Den berører ikke styreformen, Eastons *regime*. Styreformens stabilitet hænger på en anden form for tilslutning, diffus support. En regimekrise er altså efter denne opfattelse en svigtende diffus tilslutning eller støtte. Overload-teoretikerne negligerede dette aspekt, ligesom den offentlige debat gjorde det i 1970'erne. Man kan sige, at hele Eastons system kører på to temmelig uafhængige niveauer, et for regering og myndigheder og

et mere grundlæggende for styreform og demokrati. På regeringsniveauet har vi policy demands, policy output, og specifik støtte. På det mere grundlæggende regimeniveau har vi withinputs og „trusler“, vi har et output, som skal ses i et længere tidsperspektiv, og vi har diffus støtte.

Det er en interessant model som bør videreudvikles, men den rejser en del problemer. Der kan rettes en række indvendinger mod nøglebegrebet diffus støtte. For det første definerer Easton diffus støtte, som støtte der ikke er specifik. Og han definerer specifik støtte, som støtte der er betinget af policy output. Diffus støtte er således defineret som et residual, som den støtte, der stadig er tilbage på trods af en *Output Failure*. Men en støtte, der er defineret på den måde, kan ikke logisk være årsag til noget andet - i dette tilfælde til demokratisk stabilitet. Diffus støtte er optaget i modellen for at gardere den mod at gå forkert, et fantom der bruges til at forklare, at systemet ikke bryder sammen trods et misforhold mellem policy demands og policy output. Det kommer farligt nær en cirkelslutning. Hvis en økonom opdager, at folk ikke køber varen ind der, hvor den er billigst, men køber hos den lille lokale købmand,

kan han enten indrømme, at hans rationelle teori ikke virker, eller også kan han hævde, at kunden ønsker at give „diffus støtte“ til småkøbmanden. Jævnfør Eastons 1965-definition i *A Framework*, side 125:

„... a type of support that continues independently of the specific rewards which the member may feel he obtains from belonging to the system“,

eller *A Systems Analysis*, side 273:

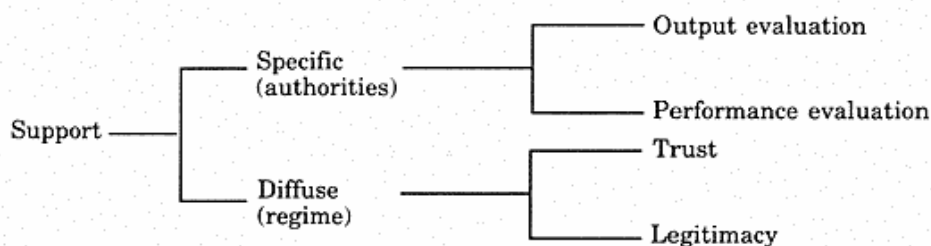
„... a reserve of support that enables the system to weather the many storms ...“.

Ti år senere (1975, i artiklen „A Re-Assessment of the Concept of Political Support“) har Easton måske fundet ud af, at det var utilfredsstillende, i hvert fald opstiller han nu en model, der kan gengives i figur 1.

Han præciserer endvidere, at der er en årsagsforbindelse fra *specific* til *diffuse support* - specifik støtte akkumuleres til diffus støtte - og at diffus støtte også opstår gennem indsocialisering af ideologier o.l.

Det forekommer mig at være et fremskridt, for nu har vi fået en positiv bestemmelse af *diffuse support*, endda i to

Figur 1.

dimensioner, *trust* og *legitimacy*. Problemet med den sidstnævnte er blot, at det ikke er lykkedes for nogen at opstille en holdningsskala for *legitimacy*. Hvad angår placeringen af *trust* i modellen er problemet, at omtrent samtidig med denne Easton-artikel udkom en studie af Arthur Miller (1974, artiklen „Political Issues and Trust in Government, 1960-1972“), der viste, at *trust* var ret stærkt forbundet med *output evaluation* eller i hvert fald med hvad Miller kalder *policy distance*. Det som Easton forestillede sig var manglende diffus støtte, var i virkeligheden i høj grad manglende specifik støtte, nemlig utilfredsheden med den førte politik, *policy dissatisfaction*. Det er næsten umuligt at adskille diffus og specifik støtte operationelt, for vælgerne sonderer ikke skarpt mellem utilfredshed med en regering, utilfredshed med politikere i det hele taget, og utilfredshed med styreformen.

Det er også det indtryk, man får af afhandlingen. På siderne 320-323 opfører Palle Svensson en sand linedans i forsøget på at skille diffus og specifik tilslutning fra hinanden. Men alt hvad man får ud af det er, at vælgerne klasker mistillid til de forhåndenværende politikere og mistillid til styreformen sammen med mere eller mindre gennemtænkte forslag til ændringer og forholdsregler.

I stedet for at skalere disse items med henblik på at sortere dem i specifikke og diffuse items, kunne Svensson også være gået den vej som Easton lægger op til, nemlig at undersøge hvilke af dem der påvirkes af svarpersonernes policy positioner. Det skulle jo være de specifikke items, mens de diffuse er nogenlunde immune over for policy positionen. På dette punkt savnes i afhandlingen et kapitel, der redegør for sammenhængen mellem krav og støtte på individniveauet. Op-

mærksomheden er her samlet om prioriteringer af økonomiske problemer, der simpelthen identificeres med „Vælgernes krav“ (p. 206). Dette tyder på, at Svensson, trods sin velbegrundede afvisning af de økonomisk orienterede teorier i kapitel 4, alligevel er indfanget af den økonomisk-politiske tænkning, som kendetegner nyere dansk politik. Men det er måske ikke disse „krav“, der truer demokratiet; en del tyder på, at udfordringerne til styreformen snarere kommer fra spørgsmål om national integration. De vælgere der giver udtryk for utilfredshed med politikerne, er (1) EU modstanderne, og (2) flygtninge- og indvandrermodstanderne. De er ikke motiveret af spørgsmål om økonomisk effektivitet, men snarere af en nationalstatsopfattelse som flertallet af politikerne ikke længere hylder. Jeg ville nok have foretrukket at Palle Svensson havde refereret disse tal fra vælgerundersøgelserne frem for tallene (p. 209) om prioriteringen af befolkningens krav. Det at man prioriterer et økonomisk problem højt, siger ikke, at det er dette problem, der skaber mistillid til politikerne. Det bør i hvert fald dokumenteres i stedet for at blive antaget - dataene findes jo og kan når som helst køres ud på pc.

Et andet perspektiv, der ikke tages op i afhandlingen, er det komparative. Den komparative forskning har ikke fundet det hensigtsmæssigt eller overhovedet muligt at sondre mellem specifik og diffus støtte. Men dens resultater tyder dog i høj grad på, at politisk støtte har en strukturelt betinget langtidskomponent, ligesom befolkningens kravformulering og de institutionelt bestemte policies må formodes at have det. De komparative undersøgelser som både Palle Svensson og jeg har været indblandet i (*Beliefs in Government* projektet), viser en karakteristisk forskel mellem økonomisk velstillede og

dårligere stillede lande. De rige landes befolkning er karakteriseret ved at have et stort *demand input*, et stort *policy output*, og en høj grad af *support*. De fattige landes befolkning har et lavere niveau for både *demand*, *output*, og *support*. Deres politiske system befinder sig som helhed på større afstand af befolkningen, er ikke så stort og ikke så integreret i samfundet, som det er i de rige lande. Denne strukturelle sammenhæng er alt for stærk til at kunne rystes af en krise, især når krisen rammer alle lande over en kam. Selv om vi i Danmark led en del under krisen, er der vel ingen, der vil sige, at vi havde tilstande der blot tilnærmelsesvis mindede om dem i Portugal eller Grækenland. De *overload* problemer eller *output failures* vi oplevede, fik os ikke til at ønske os en Franco, men kunne nok få nogen til at ønske en Reagan eller Thatcher.

Denne forskel har antagelig noget at gøre med styreformens succes over en længere periode med at skabe økonomisk fremgang, løse konflikter mellem befolkningsgrupper og holde landet ude af tabende krige. Den lader sig kun vanskeligt registrere gennem holdningsundersøgelser, for holdninger er stærkt prægede af, hvem man sammenligner sig med. For danskere er der tale om en krise, når arbejdsløsheden nærmer sig ti pct. selv om de arbejdsløse kan blive boende i deres parcelhuse; i et fattigere land ville denne tilstand blive anset for en højkonjunktur.

Dette bærer i retning af, at det der bliver tilbage af begrebet diffus tilslutning, nemlig legitimiteten, måske slet ikke lader sig definere hensigtsmæssigt som en holdning. Vi antager jo almindeligvis, at holdninger er adfærdstilbøjeligheder. Men den adfærd vi her taler om, er ikke en som ligger inden for folks normale forestillingsrammer. Modstandskampen

under besættelsen var en af de sjældne lejligheder, hvor man kunne iagttage sådanne adfærdstilbøjeligheder. Men hvem kan forestille sig en situation i dag, hvor det bliver nødvendigt at demonstrere styreformens legitimitet, og på hvilken måde skulle man gøre det? Af denne grund mener jeg heller ikke, man kan lægge vægt på de tabeller, der viser, at det er de veluddannede der har de „rigtige“ holdninger (pp. 348; 351; 355). Det er ikke sikkert, at det er dem, der vil bringe ofre for demokratiet, hvis det bliver nødvendigt.

Begrebet diffus støtte er heller ikke nødvendig for at forklare hvorfor 1970'ernes kriseteorier slog fejl. Inden for Easton-modellens rammer kunne der argumenteres for, at det gjorde de, fordi befolkningen var i stand til at regulere sine forventninger nedad. Der blev aldrig det store gab mellem *demand input* og *policy output* som teoriene forudsætter. Kort sagt finder jeg, at den grundlæggende Eastonske model fungerer godt nok inden for et enkelt land, uden at vi behøver at ty til begrebet diffus støtte. Som Palle Svensson er inde på, var der et fald i *output*-effektiviteten: Målsætningen om at bekæmpe inflation, holde ligevægt på betalingsbalancen og reducere arbejdsløsheden blev ikke opfyldt. Figur 10.1, p. 245 viser at arbejdsløsheden tidobledes på fem år. Figur 10.3 (p. 247) viser, at betalingsbalancen udviklede sig uheldigt. Figur 10.4 (p. 248) viser, at inflationen voksede fra 6° pct. i 1972 til ni pct. i 1973 - det var det år hvor Fremskridtspartiet brød igennem, men altså før oliekrisen - og videre til 15° pct. i 1974, hvorefter den lagde sig fast på omkring ti pct. Derfor er det ikke så mærkeligt, at det antal der mente, politikerne traf de rigtige beslutninger, faldt fra 60 pct. i 1971 til 37 pct. i 1975 (p. 329). Men der-

efter retter tallet sig noget til 48 pct. i 1979, hvilket Svensson fortolker sådan, at „... de politiske myndigheder tilpasser sig de krav, der formuleres af brede kredse i befolkningen“ (p. 329).

Men meget tyder på, at det var omvendt, at forventningerne blev skruet ned i samme takt (eller i hvert fald med et par års forsinkelse) som de økonomiske realiteter blev barskere (jf. Kriseprojektet fra Aarhus Universitets, Psykologisk Institut). Denne mulighed har kriseteorierne tilsyneladende ikke taget i betragtning.

Endelig kan det indvendes mod den vægt, begrebet diffus støtte tillægges i afhandlingen, at Palle Svensson faktisk ikke måler den diffuse støttes udvikling under den såkaldte krise. Alle målingerne i kapitel 14 er fra 1979, altså efter at krisen var ved at være ovre. Det bliver derfor et postulat, at der ikke var en lavere diffus støtte i midten af 1970'erne. Den indikator man på forhånd ville tro var bedst egnet til at måle diffus støtte, er den der foreligger fra Eurobarometeret og taler om tilfredshed med demokratiet. Men den hænger tilsyneladende sammen med den specifikke støtte, og vi ser da også (p. 332), at der faktisk var mindre tilfredshed i 1973-76 end i perioden 1977-79.

Konkluderende vil jeg sige om Hypotese II, at afhandlingen klart viser, at danskerne ikke rejste urealistiske krav, og at den specifikke støtte (som er den eneste vi ved noget om) rettede sig noget i løbet af 1970'erne, selv om den ikke nåede samme niveau som i 1971. Hvorfor den rettede sig, og hvorfor befolkningen skruede deres forventninger ned, som de også gjorde i andre demokratiske lande, kan vi ikke sige præcist. Det kan skyldes de store partiers ansvarsbevidsthed - og i så fald er de også blevet rigelig belønnet for den, eftersom de tre gamle partier i dag står stærkere end i 1971. Jeg mener ikke,

vi kommer videre ved at sige, at det skyldes den store diffuse støtte i befolkningen generelt. Der mangler i Eastons simple model et mellemniveau, der strukturerer systemets input og output. Vi kommer let til at placere de systembærende faktorer i befolkningens politiske kultur.

Den danske politiske kultur

Hermed er vi nået til Hypotese III. I afhandlingen vil Palle Svensson sandsynliggøre to ting, nemlig (1) at demokratiet er solidt forankret i den danske befolkning, og (2) at det danske demokrati er stabilt. Det fremlægges der også så stærke indicier for, at påstandene, som det blev sagt indledningsvis, smager af bagklogskab. Men jeg vil gerne påpege, at selv om begge påstande skulle være rigtige, følger det ikke, at demokratiet er stabilt *fordi* det er solidt forankret i befolkningen. Vi har at gøre med to konstanter, ikke to variable; der er ingen samvariation, derfor ingen årsagsforbindelse. Hvad vi finder i Danmark, tværs igennem krisen, er en relativt stærk støtte, og et *fravær* af seriøse udfordringer, til styreformens - især fra de politisk betydende lags side. Der tages nogle forbehold for de såkaldte ressoursesvage grupper, idet tabellerne i kapitel 14 viser, at kort skoleuddannelse er forbundet med autoritære holdninger og med negative holdninger til det repræsentative demokrati. Men vi mangler at sammenligne den danske situation i 1970'erne med et *case*, hvori der er en ringe grad af tilslutning til styreformens. Hvad ville der i så fald ske, når der virkelig kunne konstateres en voldsom uoverensstemmelse mellem *demand input* og *policy output*? Eastons model mangler at blive afprøvet og valideret på et mere komparativt materiale. Det ville naturligvis være for meget forlangt, at

afhandlingen skulle udvides med et andet case. Inden for de rammer det er muligt at udfylde i en afhandling, fremstår denne som en både dristig og vellykket anvendelse af Easton-modellen, med de forbehold jeg allerede har taget. Det er meget opmuntrende at se disse grundlæggende teoretiske begreber sat på dagsor-

denen for den empiriske survey-forskning og policy-forskning. I hvert fald i denne forstand er afhandlingen både *aktuel* og *relevant*. Man må så håbe, at denne forskningslinje vil blive videreført i andre studier. Denne afhandling har vist vejen, og jeg ønsker Palle Svensson til lykke med den.